

Evaluatie provinciaal beleid regionale historische centra (rhc's) in de provincie Utrecht

1	Inleiding	2
2	Het provinciale rhc-beleid 2002-2006 op hoofdlijnen	3
3	Effecten van het rhc-beleid	5
3.1	Ontwikkeling archiefsamenwerkingsverbanden	5
3.2	Kwaliteit van publieksvoorzieningen en toegankelijkheid van archieven	9
	3.2.1 Studiezaalvoorzieningen en centralisering van de archieven	9
	3.2.2 Verfilming en digitalisering van archiefbronnen	12
	3.2.3 Ontwikkeling van specialismen	13
3.3	Kwaliteit van de huisvesting van de archieven (exclusief de dienstverlening)	15
3.4	Samenwerking met andere culturele instellingen	17
4	Conclusies	18

1 Inleiding

Al geruime tijd is er door de Provincie Utrecht ten aanzien van archiefzorg van de gemeenten en waterschappen een duidelijk beleid gevoerd. Dit beleid houdt in vergroting van de toegankelijkheid en bereikbaarheid van de archieven door het stimuleren van samenwerking ten aanzien van deskundig archiefbeheer. Stapsgewijs wordt er toe gewerkt naar de vorming van regionale historische centra, die een sluitend netwerk van archiefdiensten moeten gaan vormen. Dit provinciale beleid is geheel in lijn met de landelijke ontwikkelingen.

In 2002 hebben gedeputeerde staten ingestemd met dit beleid van regionale archiefsamenwerking en de vorming van rhc's voor de periode 2002-2006 en hebben daaraan een éénmalig stimuleringsbudget gekoppeld.

Medio 2006 zijn gedeputeerde staten van Utrecht akkoord gegaan met de verlenging van de periode van de beschikbaarheid van deze stimuleringsubsidies.

Op verzoek van de statencommissie BEM is een tussentijdse evaluatie uitgevoerd naar de effectiviteit van dit rhc-beleid. Op basis van feitelijke informatie en gesprekken met vertegenwoordigers van archiefdiensten en historische verenigingen, is gekeken naar de effecten van dit beleid op de ontwikkeling van archiefsamenwerkingsverbanden, de kwaliteit van publieksvoorzieningen en de kwaliteit van de toegankelijkheid en huisvesting van archieven.

Doel van deze tussenbalans is om te bekijken of op bepaalde aspecten dit beleid mogelijk bijgesteld dan wel geïntensiveerd moet worden.

In de periode februari en maart 2007 is dit onderzoek naar de effecten van het beleid uitgevoerd. Daartoe zijn gesprekken gevoerd met de archivariissen van Vecht en Venen, Zeist, Rijnstreek en Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug en met de voorzitters en leden van de Historische Kring Breukelen, de Stichts-Hollandse Historische Vereniging, de Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen, de Zeister Historische Vereniging en de Historische Kring Tussen Rijn en Lek.

Dit rapport bevat de resultaten van deze tussenbalans.

Hoofdstuk 2 beschrijft op hoofdlijnen de inhoud van het rhc-beleid dat tot nu toe wordt gevoerd.

Hoofdstuk 3 is de feitelijke effectrapportage. Deze valt uiteen in een viertal deelonderwerpen, te weten:

- ontwikkeling van de archiefsamenwerkingsverbanden
- de kwaliteit van de publieksvoorzieningen en toegankelijk van archieven
- de kwaliteit van de huisvesting van de archieven
- de samenwerking met andere culturele instellingen

Per deelonderwerp is beschreven wat de effecten zijn van het provinciale rhc-beleid in de verschillende regio's van de provincie Utrecht.

In hoofdstuk 4 vind u een samenvatting van de evaluatieresultaten, met daaraan gekoppeld de conclusies ten aanzien van het rhc-beleid.

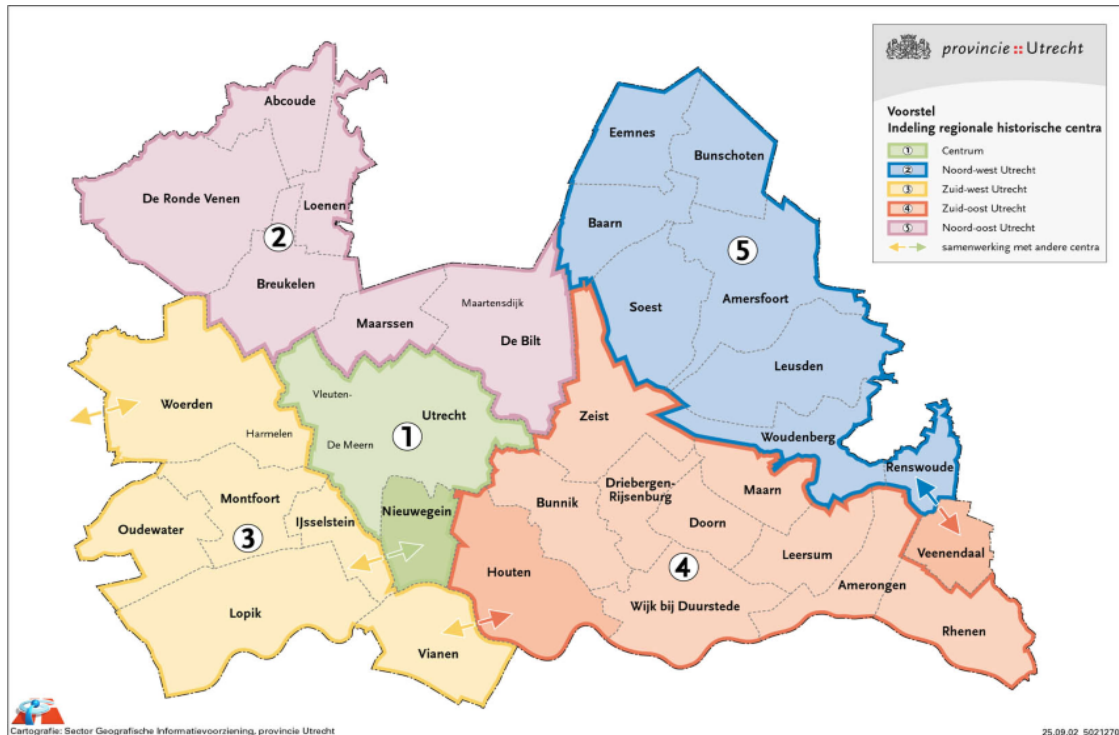
2 Het provinciale rhc-beleid 2002-2006 op hoofdlijnen

Het provinciale rhc-beleid voor de periode 2002-2006 is vastgelegd in de nota 'Een sluitend net van regionale historische centra in de provincie Utrecht. Beleid van de provinciale archiefinspectie'. Dit beleid is in 2002 door GS en PS vastgesteld. Hieronder is op hoofdlijnen de inhoud van deze nota weergegeven.

De lokale archieven zijn de afgelopen jaren onder invloed van nieuwe maatschappelijke ontwikkelingen voor grote uitdagingen geplaatst. De controleerbaarheid, het behoud en de toegankelijkheid van digitale informatiestromen vergt nieuwe technische kennis en stelt strenge eisen aan het beheer. De publieke belangstelling voor de archieven neemt nog steeds sterk toe. De bewaarplaatsen waren anno 2002 zo goed als vol en voldeden lang niet allemaal aan de eisen die zijn vastgelegd in de ministeriële regeling 'Bouw en inrichting archiefruimten en archiefbewaarplaatsen'.

De lokale archiefdiensten en streekarchivariaten die de laatste decennia zijn ontstaan, zijn te klein om goed te kunnen voldoen aan deze uitdagingen en deze grote publieke belangstelling. De schaalgrootte en de organisatie van deze diensten zijn niet voldoende berekend op nieuwe ontwikkelingen. De gemeenten en waterschappen zullen dan ook intensief regionaal moeten gaan samenwerken op het terrein van de archiefzorg. Deze samenwerking houdt in het uitvoeren van het archiefbeheer voor verschillende gemeenten, waterschappen en andere overheden door één dienst. Het betekent één gezamenlijk beheer van de archieven in één regionale archiefbewaarplaats, waar het publiek dagelijks terecht kan voor onderzoek in alle archieven van de streek. Deze vorm van samenwerking biedt mogelijkheden om de expertise in de archiefdiensten te vergroten en de middelen efficiënter te gebruiken. Voor de burger betekent het dat zij meer historische bronnen op een deskundigere wijze beschikbaar gesteld krijgen. Belangrijk element bij de vergroting van het publieksbereik is de inzet van ICT-middelen. Digitalisering is hét instrument om toegangen, inventarissen en archiefmateriaal te publiceren via Internet. Hiermee wordt het archiefonderzoek aanzienlijk makkelijker gemaakt en vormt een prima compensatie voor de vergroting van de fysieke afstand tussen bewoners van een regio en de vestigingsplaats van een regionaal historisch centrum. De provincie speelt een belangrijke stimulerende rol bij het opzetten van een sluitend net van regionale historische centra. De vorming van dit sluitend net moet steunen op bestuurlijke bereidheid om mee te werken en om te komen tot realistische plannen voor regionale historische centra, waar naast archiefdiensten ook andere culturele instellingen kunnen participeren. Deze bestuurlijke bereidheid vormt een belangrijke factor in het tempo van de ontwikkeling van de rhc-vorming.

In de beleidsnota werd een voorstel opgenomen voor de mogelijke indeling van de provincie in een vijftal regionale historische centra. Het Utrechts Archief, zijnde een combinatie van rijksarchief in de provincie met gemeentelijke archiefdienst, is bij dit vijftal inbegrepen. Bij dit voorstel staat wel voorop dat, gezien de autonomie van de gemeenten op het gebied van archiefzorg, de gemeenten bij de vorming van de regionale historische centra het laatste woord hebben.

3 Effecten van het rhc-beleid

3.1 Ontwikkeling archiefsamenwerkingsverbanden

Het uitgangspunt van het gevoerde provinciale rhc-beleid is om te komen tot een sluitend netwerk van archiefdiensten of regionale historische centra in de provincie. Door samenwerking kunnen de overheden op financieel verantwoorde wijze voldoen aan de eisen die de Archiefwet stelt aan het beheer van hun archieven. Deze wettelijke eisen houden in dat er voldoende gekwalificeerd personeel (benoemde archivaris) is dat de taken van een archiefdienst uitvoert, en dat de archieven in een veilige archiefbewaarpplaats zijn ondergebracht. Deze taken van een professionele archiefdienst betreffen de acquisitie en het beheer van oudere gemeentelijke en particuliere archieven, inventarisatie en toegankelijk maken van deze archieven, restauratie en conservering van archieven, de publieksdienstverlening en het houden van toezicht op het beheer van jongere archieven (gemeentelijke archiefinspectietaak).

Dit provinciale stimuleringsbeleid was in de periode vóór 2002 al in gang gezet met als resultaat dat er in 2002 een aantal archiefsamenwerkingsvormen in de provincie waren ontstaan. Zo'n 80 % van de Utrechtse gemeenten hadden in 2002 een eigen archiefdienst of was aangesloten bij een regionale archiefdienst met een benoemde archivaris. In een aantal gevallen is gekozen voor de constructie van streekarchivariaat. Dit is een samenwerkingsvorm waarbij de deelnemende gemeenten nog een eigen locatie hebben, zodat het personeel van de archiefdienst op verschillende locaties werkzaam is. Tijd en capaciteit wordt versnipperd en daardoor vaak inefficiënt ingezet. De dienstverlening aan het publiek is daardoor veelal beperkter dan bij een streekarchief waar wel een centrale locatie is.

Met het bovengenoemde percentage van 80% ligt de provincie Utrecht vóór op het landelijke gemiddelde. Dit landelijke gemiddelde van 'witte vlekken'gemeenten, dwz gemeenten die bovenstaande niet hebben geregeld en waarbij de archiefzorg onvoldoende is georganiseerd, ligt op 35%. In de provincie Utrecht is dit percentage 20%.

Wat betreft de snelheid en de dynamiek van de ontwikkeling van het archiefnetwerk tot een sluitend net van rhc's in Utrecht, is deze gemiddeld en loopt de provincie Utrecht daarmee in grote lijnen in pas met de andere provincies.

Er zijn in de periode 2002-2006 aanzienlijke stappen gezet in de kwaliteitsverbetering van de bestaande archiefsamenwerkingsregelingen en zijn er stappen gezet om verbetering van de archiefzorg bij diverse gemeenten voor elkaar te krijgen. De provincie Utrecht loopt daarmee in pas met de landelijke ontwikkelingen.

De genoemde kwaliteitsverbetering komt voort uit de doorontwikkeling van streekarchivariaten naar regionale historische centra waarbij centrale voorzieningen voor het publiek en de veilige bewaring van archieven geregeld zijn. In de regio's Vecht en Venen, Eemland en het Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug heeft deze doorontwikkeling onder invloed van het provinciale rhc-beleid een sterke impuls gekregen. Volgens planning zullen binnen de komende jaren met de afronding van de bouwactiviteiten deze streekarchiefdiensten functioneren als regionale historische centra.

Wel is er kijkend naar de hoeveelheid samenwerkingsverbanden in de periode 2002-2006 in kwantitatieve zin helaas nog geen grote verandering te constateren. Dat wil zeggen dat het bovengenoemde percentage van gemeenten aangesloten bij een archiefdienst of met benoemde archivaris, gelijk is gebleven. Er zijn (nog) geen gemeenten toegetreden bij de bestaande samenwerkingsverbanden en er is geen nieuwe samenwerking ontstaan, in die zin dat nieuwe gemeenschappelijke regelingen zijn ontstaan of dienstverleningovereenkomsten zijn afgesloten. Het betreft hier vooral de regio zuidwest Utrecht waar verschillende gemeenten zijn wiens archiefzorg niet voldoen aan de wettelijke minimale vereisten. Wel worden er met alle gemeenten gesprekken gevoerd over aansluiting bij bestaande archiefdiensten, met als inzet dat in 2008 de vorming van een groter regionaal historisch centrum in deze regio een feit is.

Twee gemeenten en een waterschap hebben uitdrukkelijk gekozen om de archiefzorg zelfstandig uit te voeren. Om een genuanceerd beeld te krijgen is hieronder per regio beschreven welke ontwikkelingen in de periode 2002-2006 zijn ingezet en welke stappen ondernomen zijn op het gebied van samenwerking. Ook is beschreven waar de rhc-ontwikkeling moeizaam verloopt.

Noordwest Utrecht

- *Streekarchivariaat Vecht en Venen*

De gemeenten Abcoude, De Bilt, Breukelen, Loenen, Maarssen en De Ronde Venen nemen deel aan het streekarchivariaat Vecht en Venen. Deze samenwerking bestaat sinds 1997. Per 1 januari 2002 is De Bilt toegetroten tot dit streekarchivariaat.

De gemeenten hebben in de periode 2004-2005 besloten tot het verdere doorontwikkelen van het streekarchivariaat tot een regionaal historisch centrum te Breukelen.

- *Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht*

Het betreft hier een kleinschalige archiefdienst die de historische Utrechtse en Noord-Hollandse waterschapsarchieven van dit hoogheemraadschap beheert. Deze archiefdienst is in 1999 door de besturen van het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht (AGV) en van de Dienst Waterbeheer en Riolerings in het leven geroepen. De provinciale archiefinspecties van Noord-Holland en Utrecht dringen er al jaren lang op aan de oude archieven van de polders en de waterschappen onder te brengen bij de archiefdiensten in de regio waar de archieven zijn ontstaan. Dit zou samenwerking van het hoogheemraadschap met de archiefdiensten Amsterdam, Gooi en Vecht en streekarchivariaat Vecht en Venen betekenen.

In de periode 2002-2006 is de zelfstandigheid van deze kleine archiefdienst gehandhaafd.

Noordoost Utrecht

- *Archief Eemland / gemeentearchief Bunschoten*

In de periode 1992-2001 is een archiefsamenwerkingsverband ontstaan tussen de gemeenten Amersfoort, Baarn, Bunschoten, Eemnes, Leusden, Renswoude, Soest, Woudenberg en het waterschap Vallei en Eem. De gemeente Amersfoort heeft dienstverleningsovereenkomsten afgesloten met deze gemeenten over de bewaring van de archieven, het toezicht houden op de archiefvorming, de inventarisatie en de dienstverlening aan het publiek. De archivaris van Amersfoort is tevens archivaris van de deelnemende gemeenten. In de overeenkomst met het waterschap Vallei en Eem is vastgelegd dat de waterschapsarchivaris kantoor houdt bij de Archiefdienst Eemland en de archieven ook in de bewaarplaats van Archief Eemland zijn ondergebracht.

In de periode 2002-2006 is deze archiefsamenwerking voortgezet. Ook in deze regio is in deze periode door het merendeel van de gemeenten positief besloten tot de vorming van een rhc, waarna de voorbereiding van de bouw van een grote gezamenlijke archiefbewaarplaats met publieksvoorzieningen is gestart. De gemeenten Soest en Bunschoten hebben, ondanks aandringen van de archiefinspectie en de archivaris, besloten tot continuering van de bestaande situatie: wel archiefsamenwerking, maar de archieven en de dienstverlening blijven georganiseerd binnen de eigen gemeente. (zie verder 3.2 en 3.3)

Centrum

- *Het Utrechts Archief*

Het Utrecht Archief (HUA) is in 1998 ontstaan uit een fusie van de Gemeentelijke Archief- en Fotodienst en het Rijksarchief in Utrecht. Deze samenwerking is vastgelegd in een gemeenschappelijke regeling. In de periode 2002-2006 is dit samenwerkingsverband tussen rijk en gemeente gecontinueerd.

Zuidwest Utrecht

In deze regio is sprake van grote verschillen in zowel mate en kwaliteit van archiefzorg als in ambitieniveau. In deze regio hebben de gemeenten Lopik, Oudewater, IJsselstein, Vianen en Nieuwegein de archiefzorg zeer minimaal georganiseerd.

In 2004 is een rhc-haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd waaraan de gemeenten Nieuwegein, Vianen, Lopik, IJsselstein, Houten, Woerden en Montfoort en ook het hoogheemraadschap De Stichtse

Rijnlanden hebben deelgenomen. Dit heeft in de periode 2002-2006 nog niet geleid tot oprichting van een nieuw samenwerkingsverband dan wel aansluiting van gemeenten bij bestaande archiefsamenwerkingen.

- *Streekarchief Rijnstreek*

Het streekarchief Rijnstreek is een provinciegrensoverschrijdende archiefdienst. De gemeenten Woerden, Montfoort, de Zuid-Hollandse gemeenten Bodegraven en Reeuwijk en het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden hebben een goed functionerend samenwerkingsverband, vastgelegd in een gemeenschappelijke regeling. In de periode 2002-2006 is een voorzichtige samenwerking tussen dit streekarchief en de Zuid-Hollandse streekarchieven Rijnlands Midden en Midden-Holland tot stand gekomen. Het betreft hier geen fusie van archiefdiensten, maar samenwerking op het gebied van digitalisering (website) en gemeentelijke archiefinspectietaken. Het streekarchief Rijnstreek, met als centrumgemeente Woerden, hecht zeer aan zijn regionale functie en aan uitbreiding van het archiefsamenwerkingsverband binnen de provincie Utrecht.

- *Samenwerking Archiefzorg Lopikerwaard*

De gemeenten Lopik, IJsselstein en Oudewater hebben sinds 1987 een lichte gemeenschappelijke regeling waarin de archiefsamenwerking is vastgelegd. Er is geen archivaris benoemd, de twee archiefambtenaren verdelen hun beschikbare tijd over de drie gemeenten. Niet alle archiefwettelijke taken kunnen onder deze samenwerkingsvorm worden uitgevoerd.

In de periode 2002-2006 hebben deze gemeenten deelgenomen aan het onderzoek naar de haalbaarheid en wenselijkheid van een rhc in zuidwest Utrecht. Na diverse ambtelijke en bestuurlijke vervolggesprekken heeft de gemeente IJsselstein een voorzichtig voorstel geformuleerd voor de vestiging van een RHC binnen een gepland cultuurhuis, waarbij als deelnemers voorlopig werden genoemd de gemeenten IJsselstein, Lopik, Nieuwegein en Vianen. Dit voorstel heeft echter nog niet tot concrete plannen geleid. Het is momenteel nog onduidelijk of in het geplande cultuurhuis in IJsselstein nog rekening wordt gehouden met de vestiging van een rhc. Evenmin staat vast welke gemeenten willen participeren in dit voorgestelde rhc.

Gezien het uitblijven van concrete resultaten en de kwetsbaarheid en inefficiëntie van de bestaande samenwerking, zijn er recent, ondermeer op aandringen van de archiefinspectie, oriënterende gesprekken geopend over samenwerkingsmogelijkheden met het streekarchief Rijnstreek.

- *Gemeentearchief Nieuwegein*

De gemeente Nieuwegein heeft nooit een archiefsamenwerkingsverband met andere gemeenten gesloten. Nieuwegein beschikt niet over een benoemde archivaris, een eigen archiefbewaarplaats en de beschikbaar gestelde formatie voor de zorg van de historische archieven is zeer beperkt. Gezien de moeizame voortgang van het rhc-proces (zie hierboven onder Samenwerking Archiefzorg Lopikerwaard) is in de periode 2002-2006 geen verandering gekomen in de zelfstandige positie van deze gemeente. Door middel van scherper toezicht en gesprekken, dringt de archiefinspecteur bij de gemeente Nieuwegein aan op aansluiting bij bestaande archiefdiensten. Samenwerking met het dichtbij gelegen Utrechts Archief is een optie.

- *Gemeente Vianen*

De gemeente Vianen heeft evenmin een samenwerkingsverband voor de archiefzorg. Men beschikt wel over een eigen archiefbewaarplaats, die momenteel overigens in combinatie met de rest van het stadhuis, gerenoveerd wordt. De publieksvoorzieningen zijn zeer minimaal, net als de beschikbare formatie voor het historisch archief. Deelname aan het rhc-haalbaarheidsonderzoek in 2004 heeft niet geleid tot een actieve rol van de gemeente in het ontwerpen van plannen voor een rhc in de regio. De gemeente hecht aan de huisvesting van de historische archieven binnen de eigen gemeentegrenzen. De archiefinspecteur blijft aandringen op het beter regelen van de archiefzorg.

Zuidoost Utrecht

- *Streekarchivariaat Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug*

Het streekarchivariaat Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug bestaat sinds 1996. De gemeenten Bunnik, Utrechtse Heuvelrug, Houten, Rhenen en Wijk bij Duurstede nemen deel aan deze lichte gemeenschappelijke regeling. Centrumgemeente van dit streekarchivariaat is Wijk bij Duurstede. In de periode 2002-2006 is deze samenwerking gecontinueerd. Vanaf 2004 is onderzoek uitgevoerd naar de verdere professionalisering van de archiefzorg cq doorontwikkeling van het streekarchivariaat tot een regionaal historisch centrum. Dit heeft er toe geleid dat alle gemeenten behalve de gemeente

Bunnik hebben besloten om de komende jaren meer te investeren in deze doorontwikkeling van de archiefzorg. De gemeente Bunnik heeft eind 2006 kenbaar gemaakt niet akkoord te gaan met de verhoging van de kosten aan dit streekarchivariaat en onderzoekt momenteel de gevolgen van uittreding uit dit streekarchivariaat en de mogelijkheden tot aansluiting bij andere samenwerkingsverbanden. De archiefinspecteur voert gesprekken met de gemeente Bunnik over deze zorgelijke ontwikkeling.

- *Gemeentearchief Veenendaal*

De gemeente Veenendaal heeft eigen zelfstandige archiefvoorzieningen getroffen: een archiefbewaarpplaats in het gemeentehuis en een kleine maar goed geoutilleerde studiezaal die dagelijks geopend is. Er is geen benoemde archivaris.

Met de gemeente Veenendaal zijn in de periode 2002-2006 verschillende gesprekken gevoerd over mogelijkheden van archiefsamenwerking met andere gemeenten. Op de uitnodiging deel te nemen aan het onderzoek naar de haalbaarheid van een rhc in zuidoost Utrecht, is niet ingegaan. Wel is vóór 2002 onderzoek gedaan naar de mogelijkheden van archiefsamenwerking in WERV-verband (Wageningen, Ede, Rhenen en Veenendaal). Dit heeft niet geleid tot verdere gesprekken hierover en dus ook niet tot enig samenwerkingsverband. Veenendaal heeft kenbaar gemaakt dat men hecht aan behoud van de archiefzorgtaken binnen de eigen gemeentegrenzen. Samenwerking met andere Veenendaalse culturele instellingen wordt wel als optie genoemd.

- *Gemeentearchief Zeist*

Ook de gemeente Zeist heeft een kleine zelfstandige archiefdienst. In de gesprekken die de archiefinspecteur in de periode 2002-2004 voerde over mogelijkheden van archiefsamenwerking met andere gemeenten, gaf men aan dat de gemeente hecht aan zelfstandigheid van het gemeentearchief binnen de eigen gemeentegrenzen. Deze visie wordt gedeeld door het Zeister Historisch Genootschap. Daartegenover staat wel dat de gemeente Zeist vanaf 2004 meer is gaan investeren in formatie en publieksvoorzieningen en plannen maakt voor verbetering van de huisvesting van de archiefdienst.

3.2 Kwaliteit van publieksvoorzieningen en toegankelijkheid van archieven

In de periode 2002-2006 is, mede onder invloed van het rhc-beleid, verbetering van de publieksvoorzieningen en de toegankelijkheid van de archieven in gang gezet. Bij een aantal archiefdiensten zijn de bouwplannen, met daarin opgenomen verbeterde publieksvoorzieningen, opgestart, dan wel in een vergevorderd stadium. Met deze nieuwe voorzieningen zullen binnen een paar jaar de archieven van deze regio's centraal beschikbaar worden gesteld.

Toch gaan deze verbeteringen op korte termijn niet op voor alle gemeenten of archiefdiensten. Voor zeker zes gemeenten geldt dat de publieksvoorzieningen nu nog ver onder de gehanteerde normen vallen. Dit geldt met name voor de gemeenten in zuidwest Utrecht. De komende jaren zal sterk gestuurd blijven worden, ook met inspecties als instrument, op verbetering van de situatie. Er worden momenteel gesprekken gevoerd met deze gemeenten over mogelijke aansluiting bij bestaande archiefdiensten, zodat ook daarmee de publieksvoorzieningen op het wettelijk niveau zullen komen.

Verfilming en digitalisering van archieven en archieftoegangen is in de periode 2002-2006 goed opgepakt dan wel voortgezet door het merendeel van de Utrechtse archiefdiensten. Verschillende bronnen werden via de afzonderlijke websites van de archiefdiensten gepubliceerd. De gezamenlijke website www.utrechtsarchiefnet.nl die in 2002 tot stand is gekomen en daarna verder is uitgebreid, heeft er toe geleid dat vrijwel alle Utrechtse archiefdiensten nu een overzicht van de archieven en een groot aantal inventarissen digitaal beschikbaar stelt. Dit betekent een grote stap in de toegankelijkheid van de archieven voor het publiek en heeft de kleinere gemeenten / archiefdiensten geholpen om deze eerste digitaliseringsstappen te kunnen volgen

Wel zullen er in de komende jaren nog flinke stappen moeten worden genomen om de digitalisering verder door te kunnen voeren. Dit zal de nodige investeringen van de gemeentebesturen vergen, zowel in menskracht als in geld. Een stimulerende rol van de provincie hierbij is van groot belang, waarbij de archiefinspectie ook een belangrijk instrument blijft. Ook is de verdere doorontwikkeling van bestaande archiefdiensten tot rhc's en het opzetten van professionele archieforganisaties bij gemeenten waar nog vrijwel niets is geregeld, een belangrijke voorwaarde om deze digitalisering voort te kunnen zetten.

De ontwikkeling van een provinciaal filmarchief is deze jaren opgestart, waarin Het Utrechts Archief een voortrekkersrol op zich heeft genomen. Dit is een goed voorbeeld van het ontwikkelen van specialismen ten behoeve van alle archiefdiensten in de provincie. Met de snelle ontwikkelingen in dit vakgebied, vooral als gevolg van ICT-ontwikkelingen, zal het ontwikkelen van specialismen nog meer noodzaak worden.

3.2.1 Studiezaalvoorzieningen en centralisering van de archieven

Het uitgangspunt van het provinciale rhc-beleid ten aanzien van de publieksvoorzieningen en de toegankelijkheid van de archieven, is dat een archiefdienst moet beschikken over een centrale gezamenlijke studiezaal, die dagelijks geopend is voor bezoekers. Het grote voordeel van een dergelijke centrale locatie is dat de bezoeker alle overheids- en particuliere archieven uit de regio op één plaats kan vinden. Een gezamenlijke studiezaal is dan ook voorzien van alle faciliteiten die nodig zijn om archiefonderzoek uit te kunnen voeren: de werkplekken zijn uitgerust met apparatuur voor de raadpleging van microfiches en gedigitaliseerd bronnenmateriaal, met internetaansluitingen. Er zijn de nodige naslagwerken voorhanden.

De burger kan vrijwel dagelijks terecht om onderzoek te doen. Dit sluit aan bij de landelijke kwaliteitsnormen voor de dienstverlening bij archiefdiensten, die in het hele archiefwezen in Nederland worden gehanteerd. Deze normen gaan uit van minimale openingstijden van 20 uur per week, waarvan 4 uur buiten kantooruren.

Een archiefdienst behoort te beschikken over voldoende gekwalificeerd personeel dat de bezoekers begeleidt met het onderzoek in de archieven, hulp biedt bij het gebruik van de toegangen en de apparatuur, en de bezoekers informeert over openbaarheid van de archieven.

Noordwest Utrecht

- *Streekarchivariaat Vecht en Venen*

In de huidige situatie beschikt het streekarchivariaat niet over een gezamenlijke studiezaal. De archieven van de afzonderlijke gemeenten zijn slechts één of enkele dagen per week toegankelijk. In de gemeenten De Ronde Venen en De Bilt is meerdere dagen per week een archivaris aanwezig. Geheel passend in het provinciale rhc-beleid zal vanaf 2008 in de nieuwe huisvesting van deze archiefdienst in Breukelen deze versnipperde dienstverlening niet meer bestaan. De archiefdienst zal dan beschikken over één goed geoutilleerde studiezaal die voorzien is van alle moderne faciliteiten die nodig zijn om het publiek op een toegankelijke wijze archiefonderzoek te laten doen. Aangezien het personeel van de archiefdienst dan ook centraal gehuisvest is, zal dit de efficiency en de kwaliteit van de dienstverlening zeker ten goede komen. In de nieuwe huisvesting zullen alle archieven uit de regio op één centrale plaats gehuisvest worden.

- *Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht*

Deze archiefdienst beschikt sinds de verhuizing van het hoogheemraadschap in 2005 naar de locatie aan de Amsterdamse Spaklerweg, over een kleine maar moderne en goed uitgeruste studiezaal. Deze studiezaal is op alle werkdagen op afspraak toegankelijk voor het publiek. Aangezien het hier een kleine archiefdienst betreft met 2 medewerkers, blijft deze dienst en daarmee de dienstverlening kwetsbaar.

Noordoost Utrecht

- *Archief Eemland / gemeentearchief Bunschoten*

De dienstverlening van het Archief Eemland is in Amersfoort goed geregeld. De studiezaal is op werkdagen en op zaterdag zonder afspraak toegankelijk. In de toekomstige locatie van deze archiefdienst die in 2009 open zal gaan voor het publiek, zullen deze publieksvoorzieningen nog ruimer en moderner zijn. Alle archieven van de deelnemende gemeenten, Soest en Bunschoten daargelaten, en van het waterschap zullen ook op deze locatie centraal beschikbaar zijn voor het publiek.

Aangezien de archieven van de gemeente Soest in de eigen gemeente zijn gehuisvest, is de dienstverlening ook daar geregeld. Deze publieksvoorzieningen zijn aanmerkelijk beperkter dan in Amersfoort. Het publiek kan maar op één dag in de week op afspraak terecht voor archiefonderzoek. Hiermee komt de dienstverlening ver onder de landelijke norm die daarvoor geldt. Helaas heeft de gemeente Soest te kennen gegeven de archieven niet te willen huisvesten in het toekomstige Eemcentrum. De dienstverlening zal de komende jaren dan ook beperkt en zeer kwetsbaar blijven. Het gemeentearchief Bunschoten beschikt over voldoende eigen publieksvoorzieningen die 4,5 dag per week toegankelijk zijn. Ook Bunschoten zal zijn intrek niet nemen in het Eemcentrum.

Centrum

- *Het Utrechts Archief*

Het Utrechts Archief beschikt over goede publieksvoorzieningen op de locatie Alexander Numankade. In het kader van de verbreding van het publieksbereik, een belangrijk element van het RHC-beleid, is Het Utrechts Archief de afgelopen jaren bezig geweest met de verdere ontwikkeling van een publieksfunctie in het museumkwartier in de binnenstad. Hierbij zal nadrukkelijk ook de provinciale rol van dit rhc, immers ook rijksarchief in de provincie, en vooral ook de provinciale filmarchieffunctie duidelijk zichtbaar worden. Eind 2007 wordt deze publieksfunctie in het voormalige gebouw van het arrondissementsgerecht aan de Hamburgerstraat geopend. De raadpleging van de originele stukken blijft overigens alleen mogelijk op de locatie Alexander Numankade. Het subsidieverzoek dat door HUA voor de ondersteuning van deze publieksfunctie in het kader van de rhc-subsidie is ingediend, is inmiddels geaccordeerd door GS. Hierbij is uitdrukkelijk rekening gehouden dat deze subsidie niet ten koste gaat van de beschikbare rhc-gelden voor de regio's. Ook de hoogte van het subsidiebedrag is daarop aangepast.

Zuidwest Utrecht

- *Streekarchief Rijnstreek*

Het streekarchief Rijnstreek beschikt over goede publieksvoorzieningen die alle werkdagen en één avond in de maand toegankelijk zijn. In deze studiezaal zijn alle archieven van de deelnemende gemeenten en het waterschap aan dit streekarchief, te raadplegen.

- *Samenwerking Archiefzorg Lopikerwaard*

Binnen dit samenwerkingsverband verdelen de twee archiefambtenaren hun tijd over de drie deelnemende gemeenten: Lopik, IJsselstein en Oudewater. Onderzoek in de archieven kan slechts op bepaalde dagen en na afspraak plaatsvinden. In geen van de gemeenten is een goede studiezaal aanwezig. De dienstverlening is dus kwetsbaar en inefficiënt en voldoet niet aan de minimale kwaliteitsnormen die daarvoor staan. In de periode 2002-2006 is hierin geen verbetering gekomen.

- *Gemeentearchief Nieuwegein*

Aangezien de historische archieven van deze gemeente tot op heden tijdelijk gehuisvest zijn in de depots van Het Utrechts Archief, maakt de gemeente Nieuwegein tijdelijk ook gebruik van de publieksvoorzieningen van Het Utrechts Archief. Deze publieksvoorzieningen zijn goed geregeld. (Zie HUA). Daarnaast heeft het gemeentearchief Nieuwegein zelf zeer beperkte studiezaalfaciliteiten. Tussen 2004 en 2006 was dit een kleine ruimte waar veel geraadpleegde genealogische bronnen op microfiche bekeken konden worden, alsook archiefstukken die op afspraak tijdelijk vanuit de bewaarplaats van Het Utrechts Archief naar Nieuwegein worden gehaald. Momenteel is de ruimte waar het publiek terecht kan voor onderzoek, gecombineerd als werkruimte voor de archiefmedewerker. Dit is verre van ideaal te noemen.

Gezien de éénmanspost van het gemeentearchief Nieuwegein is de dienstverlening daar zeer kwetsbaar.

In de loop van 2007 zullen de historische archieven van Nieuwegein, ook weer tijdelijk, gehuisvest worden in de archiefbewaarplaats van de gemeente IJsselstein. De publieksvoorzieningen bij Het Utrechts Archief komen daarmee te vervallen. Hoewel ook afspraken gemaakt worden over de publieksvoorzieningen in IJsselstein, betekent dit wel een verslechtering.

- *Gemeente Vianen*

De publieksvoorzieningen die de gemeente Vianen de afgelopen jaren voor het historische archief heeft getroffen zijn zeer beperkt. Tot 2004 was er een zeer kleine ruimte met beperkte voorzieningen aanwezig voor de archiefonderzoekers. De archiefmedewerker is maar voor een beperkt deel van zijn tijd beschikbaar voor het uitvoeren van de archiefzorg. Hierdoor kan de dienstverlening niet optimaal zijn. Helaas is er in de verbouwingsplannen van het stadhuis geen rekening gehouden met betere publieksvoorzieningen.

Gedurende de verbouwing zijn de historische archieven van Vianen tijdelijk gehuisvest bij het streekarchief Rijnstreek te Woerden. Dit betekent een aanzienlijke verbetering van de publieksvoorzieningen voor diegenen die onderzoek verrichten in de historische archieven van Vianen.

Zuidoost Utrecht

- *Streekarchivariaat Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug*

Deze archiefdienst beschikt in de centrumgemeente Wijk bij Duurstede sinds 2003 over een ruime studiezaal met voldoende faciliteiten om goed archiefonderzoek uit te kunnen voeren. Het publiek kan op alle werkdagen en op zaterdagochtend in de studiezaal terecht. Sinds de huisvesting van de Houtense historische archieven in de bewaarplaats van Wijk in 2005, kunnen bezoeker voor deze archieven ook terecht in de centrale studiezaal. De gemeenten Bunnik en Rhenen beschikken nog wel over een eigen archiefbewaarplaats, maar niet over eigen publieksvoorzieningen die voldoen aan de daarvoor gestelde normen. Met de komende doorontwikkeling van het streekarchivariaat tot een rhc zullen alle archieven, dus ook die van Rhenen, centraal gehuisvest worden zodat de gebruikers van deze archieven ook gebruik kunnen gaan maken van de centrale studiezaal in Wijk bij Duurstede. Voor de situatie Bunnik, zie hoofdstuk 3.1.

- *Gemeentearchief Veenendaal*

Het gemeentearchief Veenendaal beschikt over een kleine maar goed toegeruste studiezaal. De studiezaal is op alle werkdagen en op donderdagavond voor het publiek toegankelijk. Aangezien het hier ook een kleine archiefdienst betreft met beperkte formatie, blijft deze dienst en daarmee de dienstverlening kwetsbaar.

- *Gemeentearchief Zeist*

In de periode tot en met 2006 beschikte het gemeentearchief over beperkte publieksvoorzieningen die gecombineerd werd als werkruimte van de medewerkers van het gemeentearchief. Sinds maart 2007 is een tweede ruimte in gebruik zodat de medewerkers nu een werkkamer hebben, afzonderlijk van de studiezaal. In de periode 2002-2004 was de formatie zeer beperkt en daardoor de voorzieningen voor het publiek zeer kwetsbaar. Desondanks werd er veel moeite gedaan om de dienstverlening aan het publiek op peil te houden. Met de structurele uitbreiding van de formatie eind 2004, is de kwetsbaarheid van het gemeentearchief iets verminderd. Het publiek kan wel dagelijks, deels op afspraak, terecht in de studiezaal.

In de gevoerde evaluatie gesprekken werd wel duidelijk aangegeven dat, hoewel regionalisering en centralisering van de archieven vele voordelen kent, de lokale zichtbaarheid een belangrijk aandachtspunt blijft. Gewezen werd op het belang van de opzet van archiefinformatiepunten in bibliotheken of in gemeentehuizen in die gemeenten waar de centrale locatie van het RHC niet wordt gehuisvest. Een dergelijk archiefinformatiepunt kan alleen goed worden opgezet als de digitalisering verder wordt ontwikkeld. Het is immers de bedoeling om bij dergelijke infopunten het publiek ook toegang te verlenen tot veelgeraadpleegde gedigitaliseerde bestanden.

In de periode 2002-2006 is het nog niet tot dergelijke archiefinformatiepunten gekomen. Wel is de verdere digitalisering zowel lokaal, regionaal als provinciaal aangepakt.

3.2.2 Verfilming en digitalisering van archiefbronnen

Een belangrijke ontwikkeling binnen de archiefwereld is de digitalisering van toegangen en archiefbronnen en het via Internet beschikbaar stellen van deze informatie voor archiefonderzoekers. Dit is geheel in lijn met de maatschappelijke ontwikkelingen waarbij internet een steeds belangrijker rol gaat spelen.

De meeste Nederlandse archiefdiensten zijn druk bezig veel geraadpleegde en vaak ook kwetsbare archiefbronnen te microverfilmen en/of te digitaliseren. Hierdoor worden deze archieven beter toegankelijk, het aanbod van archieven wordt meer laagdrempelig. Daarnaast voorkomt het dat het kwetsbare authentieke archiefmateriaal voorgoed verloren gaat. Digitalisering levert een belangrijke bijdrage aan duurzaam behoud van archieven. In het recent verschenen 'Advies agenda cultuurbeleid en culturele basisinfrastructuur' van de Raad van Cultuur wordt ook het belang onderstreept van digitalisering van veel geraadpleegde en kwetsbare archiefbronnen.

De rhc-ontwikkelingen dienen hand in hand te gaan met deze digitalisering. Schaalvergroting, centralisering van de archieven, mag immers niet leiden tot het verslechteren van de bereikbaarheid van de archieven. Verfilming en digitalisering van de archieven is een uitstekende manier om de fysieke afstand tussen archiefonderzoeker en bron te overbruggen.

Tegelijkertijd is de vorming van professionele, goed georganiseerde en geëquipeerde archiefdiensten (rhc's) een strikte voorwaarde om een belangrijke ontwikkeling als de digitalisering te kunnen uitvoeren. Voor het publiceren van archiefbronnen via Internet is het immers noodzakelijk dat deze archieven op een professionele manier ontsloten en toegankelijk zijn gemaakt. Dit kan alleen bereikt worden met voldoende gekwalificeerd personeel. Het is dan ook niet verwonderlijk dat vooral de gemeenten / archiefdiensten die hun archiefzorg ofwel minimaal hebben georganiseerd ofwel aan het begin staan van de doorontwikkeling (streekarchivariaten) van de archieforganisatie, de digitalisering nog heel voorzichtig oppakken.

Tijdens de evaluatiegesprekken is meerdere malen, met name door vertegenwoordigers van de historische verenigingen, het belang van deze digitalisering van archiefbronnen benadrukt. Daarbij werd benadrukt dat stimulering door de provincie, zowel in beleid als in financiële zin, van deze

ontwikkeling noodzakelijk is. Juist de vaak wat grotere fysieke afstand tussen archiefbezoeker en rhc, maakt de noodzaak tot digitalisering groter.

In de periode 2002-2006 hebben bijna alle Utrechtse gemeenten met provinciale steun hun burgerlijke stand-, bevolkingsregisters en registers van huwelijkse bijlagen, met provinciale steun laten microverfilmen. Het betreft hier veelgeraadpleegde archiefbestanden voor genealogisch onderzoek. Door deze verfilming wordt raadpleging van de kwetsbare originele stukken overbodig, maar zijn de gegevens via de microfiches wel op meerdere plaatsen te raadplegen.

Ook hebben meerdere archiefdiensten andere bronnen als kranten, kadastrale bronnen, fotocollecties en kaartmateriaal gedigitaliseerd en via hun websites beschikbaar gesteld. Het zijn wel vooral de grotere diensten die flink aan de weg hebben getimmerd en diverse bronnen digitaal beschikbaar hebben voor het publiek. Het Utrechts Archief en Archief Eemland zijn hierbij de koplopers, gevolgd door Streekarchief Rijnstreek. Ook kleinere diensten als het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht en het gemeentearchief Veenendaal hebben verschillende bronnen digitaal toegankelijk via hun website.

De meeste andere archiefdiensten hebben wel een voorzichtige start gemaakt met het publiceren van bronnen via Internet, maar dit heeft nog niet geleid tot concrete voorzieningen voor het publiek. Dit betekent dat deze diensten de komende jaren een flinke inhaalslag moeten maken. Dit hangt echter in grote mate af van de beschikbare middelen, maar vooral ook van de beschikbare capaciteit om die digitaliseringsslag te kunnen maken.

In 2002 brachten de gezamenlijke archiefdiensten een provinciale archievenwebsite online (www.utrechtsarchiefnet.nl) die een overzicht geeft van alle archieven die in de bewaarplaatsen in de provincie worden beheerd. In de periode 2002-2006 is deze website verder uitgebouwd en zijn er nu naast het archievenoverzicht ook een groot aantal toegangen te raadplegen. Dit betekent dat archiefonderzoekers het eerste deel van hun zoektocht via Internet kunnen doen.

Het Utrechts Archief (www.hetutrechtsarchief.nl) en Archief Eemland (www.archiefeemland.nl) waren al eerder afzonderlijk gestart met het op internet publiceren van de toegangen. Geholpen door deze voorsprong en door de provinciale aanpak met bijbehorende financiële steun, hebben de andere archiefdiensten ook deze digitaliseringstap gezet. Uitzonderingen hierop zijn het Streekarchief Rijnstreek en het gemeentearchief Veenendaal. Streekarchief Rijnstreek had ten tijde van het opstarten van de uitbouw van het utrechtsarchiefnet juist afspraken gemaakt met de Zuid-Hollandse archiefdiensten Rijnlands Midden en Midden Holland om hun gezamenlijke Groene Hart Archievenwebsite (www.groenehartarchieven.nl) zodanig uit te bouwen dat ook daarop de archieftoegangen te raadplegen zijn. Helaas komt de methodiek van het digitaliseren en het publiceren van de toegangen van de Groene Hart Archieven niet overeen met die van het utrechtsarchiefnet. Hierdoor is het voor de archiefonderzoeker niet mogelijk om de archieven van het streekarchief Rijnstreek en de andere archiefdiensten die zijn aangesloten bij het utrechtsarchiefnet in één keer te doorzoeken.

Het gemeentearchief Veenendaal heeft er voor gekozen om de toegangen alleen via hun eigen website (www.gemeentearchief.veenendaal.nl) te publiceren.

Vanaf april 2006 zijn er circa 1200 Utrechtse inventarissen met in totaal zo'n 500.000 archiefbeschrijvingen te raadplegen via het utrechtsarchiefnet. Ook hiervoor geldt dat het vooral de grotere diensten zijn die het verst gevorderd zijn met het publiceren van toegangen op Internet. De meeste archiefdiensten zullen, afhankelijk van de beschikbare tijd en middelen, in de komende jaren aanvullende inventarissen via Internet beschikbaar stellen.

In het kader van de stimulerende rol van de provincie wordt voorgesteld om de ondersteuning van de digitalisering op te nemen in het provinciale cultuurprogramma 2009-2012.

3.2.3 Ontwikkeling specialismen

In het provinciale rhc-beleid is regionale samenwerking de rode draad. Behalve de fysieke concentratie van de archieven speelt binnen dit beleid ook de ontwikkeling van regionale en provinciale specialismen een belangrijke rol. Een specialisme dat bij uitstek geschikt is om provinciaal in te richten is het behoud en het beheer van historisch filmmateriaal. Restauratie en conservering van dit kwetsbare bronnenmateriaal vereist zeer specialistische vakkennis en is kostbaar.

In 2005 is, met provinciale steun uit het rhc-budget en met instemming van de Kring van Utrechtse archivarissen, door Het Utrechts Archief een start gemaakt met de opzet van een provinciaal filmarchief. Uitgangspunt hierbij is dat de restauratie en conservering van het originele filmmateriaal centraal in de provincie bij Het Utrechts Archief plaats vindt. De originele films worden onder speciale klimatologische omstandigheden bewaard bij deze archiefdienst. De archiefdiensten blijven wel beschikken over de rechten en over de gebruikerskopieën van de films. Het provinciaal filmarchief zorgt ervoor dat de films wel op meerdere plaatsen in de provincie beschikbaar blijven voor het publiek, terwijl de dure en specifieke expertise om het originele filmmateriaal te beschermen tegen de tand des tijd op één plaats in de provincie geconcentreerd is.

Eind 2006 waren de streekarchivariaten Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug, Vecht en Venen, het Archief Eemland, het gemeentearchief Nieuwegein en de historische verenigingen te Eemnes en Soest als deelnemers aan het provinciaal filmarchief verbonden. Met de provincie Utrecht, het Zeister Historisch Genootschap en RTV-Utrecht waren de onderhandelingen gaande.

Ondertussen zijn tientallen historische films geacquireerd en ontsloten. Daarnaast zijn er ca 130 films aangeboden aan het provinciaal filmarchief, waaraan nog diverse conserverings-, restauratie- en ontsluitingswerkzaamheden moeten worden verricht.

3.3 Kwaliteit van de huisvesting van de archieven (exclusief de dienstverlening)

Onder kwalitatief goede archiefzorg wordt ook verstaan de veilige huisvesting van de archieven. Dit houdt in dat er voldoende ruime archiefbewaarplaatsen dienen te zijn die zodanig zijn gebouwd en ingericht dat ze de historische archieven voldoende bescherming bieden tegen brand, inbraak, wateroverlast en ongedierte.

In 2002 werd geconstateerd dat alle archiefbewaarplaatsen in de provincie Utrecht op een enkele na vol zijn of niet meer voldoen aan de bovengenoemde eisen.

In de periode 2002-2006 heeft ondermeer het gevoerde rhc-beleid er toe geleid dat drie streekarchivariaten stappen hebben gezet voor de verbetering van de huisvesting van de archieven. De bouwvoorbereidingen van nieuwe bewaarplaatsen voor het streekarchivariaat Vecht en Venen en Archief Eemland zijn in een vergevorderd stadium. De voorbereidingen voor de bouw van een uitbreiding van het centrale depot voor het streekarchivariaat Kromme-Rijngebied-Utrechtse Heuvelrug zijn eveneens opgestart. Het Utrechts Archief breidt op korte termijn de publieksfunctie uit. Per archiefdienst is hieronder in beeld gebracht hoe de huisvesting van de archieven zich in de periode 2002-2006 heeft ontwikkeld.

Noordwest Utrecht

- *Streekarchivariaat Vecht en Venen*

In de huidige situatie beschikt het streekarchivariaat niet over een gezamenlijke archiefbewaarplaats, maar heeft elke gemeente een eigen bewaarplaats. Uitzonderingen hierop zijn de gemeente Abcoude die zijn historische archieven in de bewaarplaats van De Ronde Venen heeft geplaatst, en de gemeente Breukelen wiens archieven tijdelijk gehuisvest zijn in Woerden. Alle huidige bewaarplaatsen van het streekarchivariaat zijn vol en voldoen niet meer aan de eisen van de Archiefwet.

Alle deelnemers aan het streekarchivariaat hebben in 2004 en 2005 positief besloten over deelname aan een rhc in deze regio. Een rhc-stimuleringssubsidie van in totaal € 500.000,- is door GS, met instemming van PS toegekend. Het rhc wordt centraal gehuisvest in Breukelen en gecombineerd met ondermeer een openbare bibliotheek en een middelbare school. De bouwvoorbereidingen zijn in een vergevorderd stadium. Volgens planning zal het rhc medio 2008 worden opgeleverd. Deze archiefdienst zal vanaf dat moment beschikken over een ruime en veilige archiefbewaarplaats, waar alle archieven uit de gehele regio gehuisvest zijn.

- *Hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht*

Vanaf 2005 beschikt het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht over een nieuwe goedgekeurde archiefbewaarplaats.

Noordoost Utrecht

- *Archief Eemland / gemeentearchief Bunschoten*

Ook in deze regio is de besluitvorming over de vorming van een rhc over het algemeen gunstig verlopen. Een rhc-stimuleringssubsidie van in totaal € 500.000,- is door GS, met instemming van PS toegekend. Momenteel zijn de bouwvoorbereidingen bezig van het Eemcentrum in Amersfoort waar in 2009 ook het Archief Eemland in gehuisvest gaat worden. Vanaf dat moment beschikt deze archiefdienst over een ruime en betere archiefbewaarplaats. De gemeente Bunschoten handhaaft zijn eigen archiefbewaarplaats. Deze voldoet aan de wettelijke vereisten. Ook de historische archieven van de gemeente Soest blijven in de eigen gemeente gehuisvest. In 2006 is de bewaarplaats van Soest verbeterd door het plaatsen van een nieuwe luchtbehandelingsinstallatie.

Centrum

- *Het Utrechts Archief*

In de periode 2002-2006 heeft besluitvorming plaats gehad en is de voorbereiding begonnen van de inrichting van een nieuwe publieksfunctie van Het Utrechts Archief aan de Hamburgerstraat in de binnenstad van Utrecht. De originele archiefbescheiden blijven gehuisvest bij de huidige locatie van de archiefdienst aan de Alexander Numankade. In deze periode zijn verbeteringen aangebracht in een

deel van de depots. Een ander deel van de depots voldoet op vele punten niet aan de archiefwettelijke eisen en ingrijpende renovatie is op korte termijn noodzakelijk. Voorbereidingen van deze renovatie zijn wel begonnen, de uitvoering laat nog op zich wachten. De prioriteit ligt momenteel bij de inrichting van de publieksfunctie.

Zuidwest Utrecht

- *Streekarchief Rijnstreek*

De archieven van de deelnemers van dit streekarchief zijn centraal gehuisvest in de archiefbewaarplaats van de gemeente Woerden. Deze bewaarplaats voldoet aan de archiefwettelijke eisen. In 2005 besloot de gemeente Montfoort ook die historische archieven die nog wel gehuisvest waren in hun eigen archiefbewaarplaats, ook over te brengen naar de bewaarplaats in Woerden.

- *Samenwerking Archiefzorg Lopikerwaard*

De drie deelnemers aan deze regeling hebben elk hun eigen archiefbewaarplaats, die tevens worden gebruikt als archiefruimte voor de jongere archieven. In de periode 2002-2006 zijn bouwkundige maatregelen genomen zodat nu de archiefbewaarplaatsen van IJsselstein, Lopik en Oudewater voldoen aan de archiefwettelijke eisen. Wel heeft deze samenwerkingsconstructie met drie afzonderlijke locaties gevolgen voor de dienstverlening aan het publiek.

- *Gemeentearchief Nieuwegein*

De gemeente Nieuwegein beschikt niet over een eigen archiefbewaarplaats, maar heeft sinds 1999 de historische archieven tijdelijk gehuisvest bij Het Utrechts Archief. Gezien de eigen ruimtebehoefte van Het Utrechts Archief, loopt deze overeenkomst medio 2007 ten einde. De gemeente Nieuwegein is bezig om tijdelijke huisvesting van de archieven vanaf dat tijdstip te regelen in de bewaarplaats van IJsselstein. Met deze oplossing hebben de archieven wel een veilig onderkomen. Hoewel ook publieksvoorzieningen worden geregeld, zijn deze beperkt. Gezien het uitblijven van een besluit tot aansluiting bij een bestaande archiefdienst of het starten van een regionaal samenwerkingsverband, is de huisvesting van de historische archieven van Nieuwegein steeds maar een tijdelijke oplossing.

- *Gemeente Vianen*

De gemeente Vianen beschikte tot voor kort over een eigen archiefbewaarplaats die niet meer voldeed aan de hedendaagse eisen. Omdat momenteel het stadhuis van Vianen, en daarmee ook de bewaarplaats, wordt verbouwd, zijn de archieven tijdelijk gehuisvest in Woerden. Daar hebben zij een veilig onderkomen. Deze tijdelijke huisvesting betekent meteen een aanzienlijke verbetering van de publieksvoorzieningen. Het plan is dat de historische archieven van Vianen op termijn weer teruggaan naar de eigen gemeente waar zij in de vernieuwde archiefbewaarplaats geplaatst zullen worden.

Zuidoost Utrecht

- *Streekarchivariaat Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug*

Na het herstel van de archiefbewaarplaats van Wijk bij Duurstede na de overstroming in 2002, is het merendeel van de historische archieven van de regio momenteel centraal gehuisvest in deze goedgekeurde gerenoveerde archiefbewaarplaats. Alleen de archieven van Rhenen en Bunnik zijn nog gehuisvest in de eigen bewaarplaats. In de loop van 2005 zijn ivm verbouwingswerkzaamheden aan de archiefruimte/archiefbewaarplaats van Houten, de historische archieven van deze gemeente naar Wijk bij Duurstede overgebracht. Dit geldt ook voor de archieven van de gemeenten die in 2006 op zijn gegaan in de nieuwe gemeente Utrechtse Heuvelrug.

Met het besluit in 2006 van de deelnemers van het streekarchivariaat, met uitzondering van de gemeente Bunnik, om te investeren in de doorontwikkeling van de archiefzorg, is het groene licht gegeven voor de bouw van een tweede archiefbewaarplaats in Wijk bij Duurstede. Deze plannen zijn gebaseerd op het rapport van het rhc-haikbaarheidsonderzoek uit 2005 en het in 2006 uitgevoerde aanvullende locatie-onderzoek. In 2010 zal het streekarchivariaat beschikken over een tweetal archiefdepots die veilig en ruim zijn, een toekomstbestendige voorziening. Daarmee zal de archiefbewaarplaats van Rhenen als bewaarplaats van historische archieven komen te vervallen, maar zal nog wel gebruikt worden voor de huisvesting van de jongere archieven.

Gezien de stellingname van de gemeente Bunnik inzake de doorontwikkeling, is het twijfelachtig of de archieven van Bunnik in 2010 in Wijk bij Duurstede gehuisvest zullen zijn. De huidige archiefbewaarplaats van Bunnik voldoet aan de eisen, maar zal binnen afzienbare tijd te krap zijn om alle archieven in te kunnen plaatsen.

- *Gemeentearchief Veenendaal*

De gemeente Veenendaal beschikt over een eigen archiefbewaarplaats gesitueerd in het gemeentehuis. Deze voldoet aan de archiefwettelijke eisen.

- *Gemeentearchief Zeist*

De huidige archiefbewaarplaatsen van de gemeente Zeist voldoen niet aan de vereisten en zijn overvol. Hierdoor stagneert de doorstroom van de archieven die vanuit de administratie overgedragen moeten worden naar het gemeentearchief. Ook opnemings van particuliere archieven, zoals kerkarchieven, wordt door dit capaciteitsprobleem belemmerd. Dit capaciteitsprobleem heeft ook de afgelopen jaren een rol gespeeld bij de discussie of de collectie van het Zeister Historisch Genootschap onderdak zou kunnen vinden bij het gemeentearchief. De gemeente Zeist is momenteel bezig om plannen te ontwikkelen voor nieuwe huisvesting van het gemeentearchief, met daarin een archiefbewaarplaats die voldoet aan de eisen en voldoende ruim is om de historische archieven voor de komende jaren veilig in te kunnen huisvesten.

3.4 Samenwerking met andere culturele instellingen

Bij de uitvoering van het provinciale rhc-beleid is gedurende de afgelopen jaren de samenwerking met andere culturele/maatschappelijke instellingen een aandachtspunt geweest. Dit heeft er toe geleid dat het in oprichting zijnde RHC Vecht en Venen een locatie in Breukelen heeft gekozen, waarin ook o.a. een bibliotheek en een middelbare school zijn gehuisvest. In de nieuwe huisvesting zal een deel van de publieksvoorzieningen van archief en bibliotheek gecombineerd gaan worden. De combinatie met de middelbare school zal in de toekomst gegarandeerd tot gezamenlijke projecten gaan leiden. Ook het Archief Eemland wordt in het toekomstige Eemcentrum in de nabijheid van de bibliotheek gehuisvest.

Bij genoemde ontwikkeltrajecten is duidelijk een verband gelegd met het provinciale beleid ten aanzien van cultuurhuizen. De gecombineerde locatie van het RHC Vecht en Venen wordt tevens met steun van de provincie als cultuurhuis ontwikkeld. Voor het Eemcentrum is dat ook de bedoeling. Het gemeentearchief Zeist ontwikkelt momenteel op lokaal niveau plannen voor samenwerking en gezamenlijke huisvesting met het Zeister Historisch Genootschap en de Broedergemeente. Hoewel men duidelijk de voorkeur heeft uitgesproken voor een dergelijke samenwerking, is het nog niet helder of deze plannen haalbaar zijn.

4 Conclusies

Ontwikkeling archiefsamenwerkingsverbanden

Er zijn in de periode 2002-2006 aanzienlijke stappen gezet in de kwaliteitsverbetering van de bestaande archiefsamenwerkingsregelingen en zijn er stappen gezet om verbetering van de archiefzorg bij diverse gemeenten voor elkaar te krijgen. De provincie Utrecht loopt daarmee in pas met de landelijke ontwikkelingen. Wat betreft het percentage van Utrechtse gemeenten aangesloten bij archiefsamenwerkingsverbanden ligt de provincie Utrecht vóór op het landelijke gemiddelde.

De genoemde kwaliteitsverbetering komt voort uit de doorontwikkeling van streekarchivariaten naar regionale historische centra waarbij centrale voorzieningen voor het publiek en de veilige bewaring van archieven geregeld zijn. In de regio's Vecht en Venen, Eemland en de Kromme-Rijngebied – Utrechtse Heuvelrug heeft deze doorontwikkeling onder invloed van het provinciale rhc-beleid een sterke impuls gekregen. Volgens planning zullen binnen de komende jaren met de afronding van de bouwactiviteiten deze streekarchiefdiensten functioneren als regionale historische centra.

Wel is er kijkend naar de hoeveelheid samenwerkingsverbanden in de periode 2002-2006 in kwantitatieve zin helaas nog geen grote verandering te constateren. Dat wil zeggen dat het percentage van gemeenten aangesloten bij een archiefdienst of met benoemde archivaris, gelijk is gebleven. Er zijn (nog) geen gemeenten toetreden bij de bestaande samenwerkingsverbanden en er is geen nieuwe samenwerking ontstaan, in die zin dat nieuwe gemeenschappelijke regelingen of dienstverleningovereenkomsten zijn afgesloten. Het betreft hier vooral de regio zuidwest Utrecht waar verschillende gemeenten zijn wiens archiefzorg niet voldoen aan de wettelijke minimale vereisten. Wel worden er met alle gemeenten gesprekken gevoerd over aansluiting bij bestaande archiefdiensten, met als inzet dat in 2008 de vorming van een groter regionaal historisch centrum in deze regio een feit zal zijn.

Twee gemeenten en een waterschap hebben uitdrukkelijk gekozen om de archiefzorg zelfstandig uit te voeren. Wel zal door middel van inspecties bij deze organisaties aangedrongen worden op kwaliteitsverbetering van de archiefzorg zodat ook zij voldoen aan alle archiefwettelijke verplichtingen.

Publieksvoorzieningen: studiezaalvoorzieningen en centralisering archieven

In de periode 2002-2006 is, mede onder invloed van het rhc-beleid, verbetering van de publieksvoorzieningen en de toegankelijkheid van de archieven in gang gezet. Bij een aantal archiefdiensten zijn de bouwplannen, met daarin opgenomen verbeterde publieksvoorzieningen, opgestart, danwel in een vergevorderd stadium. Met deze nieuwe voorzieningen zullen binnen een paar jaar de archieven van deze regio's centraal beschikbaar worden gesteld.

Toch gaan deze verbeteringen op korte termijn niet op voor alle gemeenten of archiefdiensten. Voor zeker zes gemeenten geldt dat de publieksvoorzieningen nu nog ver onder de gehanteerde normen vallen. Dit geldt met name voor de gemeenten in zuidwest Utrecht. De komende jaren zal sterk gestuurd blijven worden, ook met inspecties als instrument, op verbetering van deze aspecten van de archiefzorg. Er worden momenteel gesprekken gevoerd met deze gemeenten over mogelijke aansluiting bij bestaande archiefdiensten, zodat ook daarmee de publieksvoorzieningen op het wettelijk niveau zullen komen.

Binnen deze regionalisering en schaalvergroting blijft lokale zichtbaarheid van groot belang. Meer aandacht moet besteed worden aan de inrichting van archiefinformatiepunten in bibliotheken of in gemeentehuizen in die gemeenten waar de centrale locatie van het rhc niet wordt gehuisvest. Een dergelijk archiefinformatiepunt kan alleen goed worden opgezet als de digitalisering verder wordt ontwikkeld. Het is immers de bedoeling om bij dergelijke infopunten het publiek ook toegang te verlenen tot veelgeraadpleegde gedigitaliseerde bestanden.

Verfilming en digitalisering van archiefbronnen

Verfilming en digitalisering van archieven en archieftoegangen is in de periode 2002-2006 goed opgepakt danwel voortgezet door het merendeel van de Utrechtse archiefdiensten. Verschillende bronnen werden via de afzonderlijke websites van de archiefdiensten gepubliceerd. De gezamenlijke

website www.utrechtsarchiefnet.nl die in 2002 tot stand is gekomen en daarna verder is uitgebreid, heeft er toe geleid dat vrijwel alle Utrechtse archiefdiensten nu een overzicht van de archieven en een groot aantal inventarissen digitaal beschikbaar stelt. Dit betekent een grote stap in de toegankelijkheid van de archieven voor het publiek.

Wel zullen er in de komende jaren nog flinke stappen moeten worden genomen om de digitalisering verder door te kunnen voeren. Dit geldt vooral de kleinere archiefdiensten en de gemeenten die momenteel weinig archiefvoorzieningen hebben. Dit zal de nodige investeringen van gemeentebesturen vergen, zowel in menskracht als in geld. Een stimulerende rol van de provincie hierbij is van groot belang. Ook is de verdere doorontwikkeling van bestaande archiefdiensten tot rhc's en het opzetten van professionele archieforganisaties bij gemeenten waar nog vrijwel niets is geregeld, een belangrijke voorwaarde om deze digitalisering voort te zetten.

In het kader van de stimulerende rol van de provincie wordt voorgesteld om de ondersteuning van de digitalisering te versterken.

Ontwikkeling specialismen

De ontwikkeling van een provinciaal filmarchief ten behoeve van alle Utrechtse archiefdiensten is deze jaren opgestart, waarin Het Utrechts Archief een voortrekkersrol op zich heeft genomen. Dit is een goed voorbeeld van het ontwikkelen van specialismen ten behoeve van alle archiefdiensten in de provincie.

Kwaliteit van de huisvesting van de archieven (exclusief de dienstverlening)

In de periode 2002-2006 heeft ondermeer het gevoerde rhc-beleid er toe geleid dat drie streekarchivariaten stappen hebben gezet voor de verbetering van de huisvesting van de archieven. De bouwvoorbereidingen van nieuwe bewaarplaatsen voor het streekarchivariaat Vecht en Venen en Archief Eemland zijn in vergevorderd stadium. De voorbereidingen voor de bouw van een aanvullend centraal depot voor het streekarchivariaat Kromme-Rijngebied-Utrechtse Heuvelrug zijn eveneens opgestart. Het Utrechts Archief breidt op korte termijn de publieksfunctie uit.

Conclusies voor de jaren 2007-2008

1

De in gang gezette ontwikkeling van centrale huisvesting van archieven en verbeterde centrale publieksvoorzieningen in de regio's Vecht en Venen, Eemland en Kromme-Rijn – Utrechtse Heuvelrug afronden. De in de periode 2008 - 2010 geplande oplevering van de in aanbouw zijnde rhc's in deze regio's passen in het beoogde resultaat van het provinciaal rhc-beleid.

Gezien het tot nu toe uitblijvende concrete resultaat van de rhc-vorming in de regio zuidwest Utrecht, dient de komende periode sterker bij deze gemeenten worden aangestuurd op aansluiting bij bestaande archiefsamenwerkingsverbanden. In 2008 zal deze aansluiting afgerond moeten zijn en ook in deze regio een rhc een feit zijn.

De resterende subsidies zullen daarbij ingezet worden, met inachtneming van een evenwichtige spreiding van deze gelden over de vijf regio's.

2

Bij die gemeenten die gekozen hebben voor een zelfstandige archieffunctie, zal door middel van inspecties scherp worden toegezien dat alle elementen van de archiefzorg kwalitatief verbeterd worden zodat voldaan wordt aan de wettelijke vereisten, danwel druk worden uitgeoefend om alsnog toe te treden tot een rhc / archiefsamenwerkingsverband.

3

Binnen het bestaande rhc-beleid sterker sturen op de totstandkoming van historische informatiepunten bij die gemeenten waar de centrale huisvesting van een rhc niet is gesitueerd. Hierbij kan eventueel aansluiting worden gezocht bij bibliotheekontwikkeling en museale vernieuwing.

4

Versterking van de provinciale stimulering van de digitale beschikbaarstelling van historische bronnen is gewenst.